

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้งจากมลภาวะอุตสาหกรรม กรณีศึกษาดำบลแม่นาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาในเชิงปริมาณและคุณภาพ มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ เพื่อศึกษาสาเหตุปัญหาความขัดแย้งจากมลภาวะ โรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนและกลไกและวิธีการจัดการความขัดแย้งจากมลภาวะ โรงงานอุตสาหกรรมของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วย ครั้วเรือนในชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านร่องคำหลวง หมู่ที่ 2 บ้านร่องคำดง หมู่ที่ 3 และบ้านร่องคำศรีชุม หมู่ที่ 15 ผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรม เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่และที่เกี่ยวข้อง เช่นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่เกษตร เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นาเรือ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างพบว่าเป็นเพศชาย ร้อยละ 58.9 และเพศหญิง ร้อยละ 41.1 อายุเฉลี่ย 41 ปี มีอายุต่ำสุด 24 ปี และอายุสูงสุด 61 ปี สถานะภาพส่วนใหญ่แต่งงาน คิดเป็นร้อยละ 88.1 และโดยเฉลี่ยแต่ละครอบครัวมีสมาชิกประมาณ 3 – 4 คน

ระดับการศึกษาพบว่าจบการศึกษาขั้นพื้นฐานคือประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 53.6 รองลงมาจบมัธยมศึกษา ร้อยละ 26.5 ส่วนจบระดับปริญญาตรีนั้นมีน้อยที่สุด คือร้อยละ 2.6 รายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 27,454 บาทต่อปี รายได้สูงสุดที่ 150,000 บาทต่อปี

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรมเช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน คิดเป็น ร้อยละ 81.5 ส่วน อาชีพรองคือรับจ้างในไร่นาบุคคลอื่นหรืองานก่อสร้างภายในเมือง

การถือครองพื้นที่เกษตรส่วนใหญ่เฉลี่ยครอบครัวละ 9.52 ไร่ โดยถือครองมากที่สุดที่ 28 ไร่คิดเป็นร้อยละ 1.3 หรือประมาณ 2 คน การถือครองที่เป็นพื้นที่ของตนเอง โดยส่วนใหญ่จำนวน 1- 10 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 79.5 และมีการเช่าเพิ่มเติมเฉลี่ยจำนวน 1- 10 ไร่ ร้อยละ 32.5

การประกอบอาชีพเกษตรพืชที่ปลูกส่วนใหญ่ปลูกข้าว ทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ร้อยละ 84.8 รองลงมาคือปลูกขิง ร้อยละ 53.6 ปลูกฟักทอง ร้อยละ 23.2 และที่ปลูกน้อยที่สุดคือ ยาสูบ คิดเป็นร้อยละ 4.0

การรับทราบข่าวสารของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความถี่มากที่สุดคือสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จากเพื่อนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.8 รองลงมาคือสื่อสารทางโทรทัศน์ ร้อยละ 62.3 และที่น้อยที่สุดคือข่าวสารทางหอกระจายข่าวและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด

การรับทราบข่าวสารของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการรับทราบข่าวสารการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่นั้น ส่วนใหญ่รับทราบจากเพื่อนบ้านในการบอกข่าวการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยคิดเป็นร้อยละ 80.8 รองลงมาจะได้รับข่าวจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ร้อยละ 22.0 และยังพบอีกว่าในการจัดตั้งโรงงานนั้นกลุ่มเป้าหมายไม่ได้ทราบข่าวสารเลยทั้งข่าวสารทางราชการ หอกระจายข่าว แผ่นพับแผ่นปลิวหรือแผ่นประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่

5.1 สาเหตุความขัดแย้งจากมลภาวะอุตสาหกรรม

จากสาเหตุความขัดแย้งจากมลภาวะอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกได้ 3 ส่วนด้วยกันคือ

1. ความขัดแย้งที่เกิดจากผลกระทบจากการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรม
2. ความขัดแย้งที่เกิดจากผลกระทบจากผลได้ผลเสียของชุมชน
3. ความขัดแย้งที่เกิดจากผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐ

5.1.1 ความขัดแย้งที่เกิดจากผลกระทบจากการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรม

ความขัดแย้งจากมลภาวะอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นชุมชนมีความคิดเห็นว่า โรงงานผิดข้อสัญญาในการกำจัดของเสีย ถักลอบปล่อยน้ำเสียสู่ลำห้วยสาธารณะในเวลากลางคืน มีการผลิตเกินอัตรากำลังการผลิต ซึ่งส่งผลกระทบต่ออาคารรองรับได้ของบ่อบำบัดน้ำเสียของโรงงาน ประกอบกับโรงงานมีการก่อสร้างบ่อบำบัดไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีคุณภาพและไม่เพียงพอต่อการบำบัดเมื่อถึงฤดูกาลผลิตมีการจัดการของเสียไม่เหมาะสม มีการรั่วซึม ผู้บริหารโรงงานเป็นคนนอกชุมชนและขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและวัดอุทิศที่นำมาใช้กับโรงงานนั้น โดยส่วนใหญ่โรงงานจะรับซื้อมาจากต่างถิ่นไม่เอื้อผลประโยชน์ต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาและยอมรับความคิดเห็นของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเมื่อเกิดผลกระทบด้านมลภาวะกับชุมชนแล้วการดำเนินการแก้ไขนั้นที่ไม่เหมาะสม โรงงานมีการจ้างแรงงานต่างพื้นที่เข้ามาทำงาน

และคิดว่าผลประโยชน์ที่ได้นั้นเอื้อผลประโยชน์กับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น (ระดับมาก) ส่วนผลกระทบที่คนในชุมชนได้รับจากการปล่อยน้ำเสียและมีผลต่อพืชผลทางการเกษตร เช่น นาข้าว น้ำเสียซึมลงบ่อน้ำตื้นของชุมชนและแหล่งน้ำสาธารณะ(ระดับปานกลาง)

จากประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวมีความสอดคล้องกับโจนาธาน เทอร์เนอร์ (อ้างใน สุเทพ สุนทรเกศ, 2535) ได้ให้ทัศนะว่าระบบสังคมประกอบขึ้นด้วยความต้องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจำนวนหนึ่ง ควรได้รับส่วนแบ่งทรัพยากรอย่างเหมาะสม เริ่มตั้งข้อสงสัยต่อความถูกต้องของระบบและคนที่ถูกเอาเปรียบในสิทธิผลประโยชน์ เริ่มตระหนักว่าจะต้องมีการระบบการแบ่งสรรทรัพยากรหรือผลประโยชน์ของพวกเขาสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในที่สุด จากแนวคิดดังกล่าวพออธิบายได้ว่าชุมชนกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นในพื้นที่ชุมชนนั้น ควรมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันและร่วมกันรับและแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น แต่จากสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเห็นได้ว่าชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการตั้งโรงงานน้อยมาก คือจากภาษีที่โรงงานจ่ายให้กับรัฐ พร้อมกันนั้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นก็ดำเนินด้วยตัวเอง เสียผลประโยชน์ที่ตัวเองพึงจะได้รับและโดนเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา จากสาเหตุทั้งหลายเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าการจัดตั้งโรงงานในพื้นที่ชุมชนนั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีกับชุมชนเลย และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นสนองกับบุคคลบางกลุ่มกันเท่านั้นและเชื่อมั่นว่าถ้าไม่มีโรงงานในพื้นที่ชุมชน ผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรของชุมชนน่าจะมีมากกว่านี้

5.1.2 ความขัดแย้งที่เกิดจากผลกระทบจากผลได้ผลเสียของชุมชน

สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนนั้นเกี่ยวเนื่องจากการก่อสร้างโรงงานชุมชนไม่ทราบการขออนุญาตการก่อสร้างโรงงานในพื้นที่ชุมชน และคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในชุมชนหรือยห้อมีความเสื่อมโทรมลงทุกขณะ รวมทั้งมีความเห็นว่า คนในชุมชนนั้นไม่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม (ระดับมาก)

คนในชุมชนยังมีความคิดเห็นว่าผลประโยชน์จากการตั้งโรงงานในพื้นที่ของชุมชนนั้นชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่น้อย คนในชุมชนได้รับผลกระทบด้านสุขภาพและกลิ่นจากกระบวนการผลิตกระทบต่อระบบทางเดินหายใจทำให้คนในชุมชนเกิดการเจ็บป่วยทางระบบการหายใจมากขึ้นหรือเกิดผื่นคันเมื่ออาบน้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะของชุมชนและที่ดินการเกษตรรอบ ๆ โรงงานเกิดความเสียหายเกิดดินเค็มไม่สามารถปลูกพืชหรือทำการเกษตรได้ พร้อมทั้งคนในชุมชนมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นเพราะต้องซื้อน้ำดื่มจากนอกพื้นที่และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมากขึ้น (ในระดับปานกลาง)

จากประเด็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของไพบูลย์ จิ่งทองคำ (2533) ที่ว่าผลประโยชน์นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและมักเป็นปัญหาใหญ่ แก้ไขได้ยาก เพราะแต่ละฝ่ายต่างมุ่งหวังจะเอาประโยชน์ของตน โดยฝ่ายและไม่สามารถหาทางประนีประนอมผ่อนปรนกันได้และความขัดแย้งนี้ก็จะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรง พร้อมกับคาร์ลมาร์กซ์ (1982) นักทฤษฎีสังคมนิยมที่ว่าความขัดแย้งนั้นสาเหตุเริ่มมาจากภาวะเศรษฐกิจโดยที่บุคคลหนึ่งทำเพื่อมองประโยชน์ของตนเองหรือกลุ่มตนเองโดยอีกฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์ จากสาเหตุของปัญหาเห็นได้ว่าโรงงานนั้นรับแต่ผลประโยชน์อย่างเดียวและไม่คิดที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งที่ชุมชนพยายามช่วยกันแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้ และพยายามให้โรงงานเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วต่างฝ่ายต่างมุ่งคิดถึงผลประโยชน์ของตนเอง ไม่มีความประนีประนอมซึ่งกันและกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงในที่สุด

5.1.3 ความขัดแย้งที่เกิดจากผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐ

ความขัดแย้งที่เกิดจากการดำเนินงานของภาครัฐนั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็น (ระดับมาก) ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนของรัฐไม่มีความเป็นธรรมและการจัดสรรทรัพยากรส่วนใหญ่จะเอื้อประโยชน์ต่อพวกกลุ่มนายทุนและการดำเนินการในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกฎหมายที่รัฐกำหนดขึ้นมานั้นไม่สามารถนำมาปฏิบัติและคุ้มครองด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ พร้อมกับรัฐไม่มีการตรวจสอบผลได้ผลเสียอย่างจริงจังในการก่อสร้างโรงงานในพื้นที่ชุมชนและในการส่งเสริมการผลิตภาคอุตสาหกรรมของรัฐนั้นยังไม่มีมีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมไม่มีการกำกับดูแลหรือจัดการพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับไม่มีความชัดเจนในการจัดการและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในชุมชน นอกจากนี้รัฐยังไม่มีมาตรการลงโทษที่ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับลักษณะความผิดที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืน การไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการปฏิบัติของเจ้าพนักงานรัฐนั้นเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มนายทุนและเมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วหน่วยงานที่รับผิดชอบแก้ไขปัญหาก็ไม่สามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้ (ระดับปานกลาง) ประเด็นดังกล่าวมีความสอดคล้องแนวคิดของแม็กซ์ เวเบอร์ (1968 อ้างใน ปทุมรัตน์ ต่อบงศ์, 2539) ที่ว่าความขัดแย้งนั้นเริ่มมาจากความไม่เสมอภาค หรือความไม่เท่าเทียมกันของการแบ่งปันผลประโยชน์ของคนในสังคมและโจนาธาน เทอร์เนอร์ (อ้างใน สุเทพ สุนทรเกสัช, 2535) ว่าความขัดแย้งเกิดจากคนหรือกลุ่มคนที่ไม่ได้รับส่วนแบ่งทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเริ่มตั้งข้อสงสัยต่อความถูกต้องของระบบและคิดว่าถูกเอาเปรียบในสิทธิผลประโยชน์

จากประเด็นสาเหตุของปัญหาเห็นได้ว่าชุมชนไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรจากรัฐพร้อมกันนั้นการดำเนินการของรัฐยังเอื้อประโยชน์ให้กับโรงงานไม่เข้มงวดในการกำกับดูแลในการผลิต เช่นผลิตเกินอัตรากำลังการผลิตที่ขออนุญาตตามกฎหมายพร้อมกันนั้น กฎหมายและแนวคิดต่างๆ ที่รัฐกำหนดขึ้นไม่สามารถที่จะคุ้มครองชุมชนและเอาผิดกับโรงงานได้และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วรัฐก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ประสบความสำเร็จได้ ชุมชนมีความรู้สึกอึดอัดใจพร้อมกันนำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด

5.2 กลไกวิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้านมลภาวะ

กลไกวิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้านมลภาวะได้มีข้อแก้ไขดังนี้

1. ชุมชนดำเนินการประท้วงเพื่อให้ได้มาซึ่งการจัดการและแก้ไขปัญหาในการการดำเนินการที่ไม่เป็นธรรมของรัฐในการจัดสรรทรัพยากร หรือการที่ไม่ได้ตรวจสอบผลได้ผลเสียอย่างจริงจังในการก่อตั้งโรงงาน รวมทั้งเมื่อเกิดผลกระทบต่อชุมชนแล้วก็ยังไม่มีดำเนินการที่เด็ดขาดและรวดเร็ว รวมทั้งการบริหารจัดการของโรงงานที่ยังขาดความถูกต้อง เช่นการก่อกวนน้ำเสีย การไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมกับชุมชน รวมไปถึงการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน พร้อมผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากโรงงานนั้นคิดว่าไม่คุ้มค่ากับการสูญเสียทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย จึงทำให้เกิดเหตุการณ์ประท้วงดังกล่าวขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสุวิทย์ รุ่งวิสัย (2542) ที่ว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นความรู้สึกและการแสดงออกของปัจเจกชน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับปัจเจกชนบางครั้งไม่สามารถที่จะคลี่คลายได้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมองหาวิธีการแก้ไขความขัดแย้งนั้นโดยวิธีการรวมกลุ่มกับปัจเจกชนอื่น ๆ ที่ไม่มีความพึงพอใจกับฝ่ายที่มีความขัดแย้งต่อกัน ทั้งนี้เพื่อการต่อรองหรือต่อสู้กับอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความขัดแย้งกัน และฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536) ว่าการจัดการความขัดแย้งของชุมชนนั้น ชุมชนต้องมีการปรับตัวและมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่หลากหลาย เช่นการใช้ประเพณีท้องถิ่นการเจรจาตกลงที่ไม่เป็นทางการ การร้องเรียน การชุมนุมประท้วงหรือการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพราะชุมชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองหรือประเวศ วะสี (2541) ที่ว่าทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคม และการที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน สิ่งเหล่านี้เอามารวมกันเพื่อช่วยกันเรียกร้องความยุติธรรมและช่วยกันแก้ไขปัญหาค ประกอบกับ กริมกมล มหัทธนะวิศัลย์ (2543) ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งในป่าชุมชนของชาวปกากะญอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และพบว่า ชุมชน

สามารถจัดการความขัดแย้งของตนเองได้ โดยใช้จารีตประเพณีท้องถิ่นและศักยภาพของชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องมีการปรับตัวและรวมกลุ่มกัน เพื่อต่อรองกับอำนาจรัฐและอิทธิพลภาวะเศรษฐกิจ วิธีการเหล่านี้จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาค่าเสียหายนานได้

2. เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ามาตรวจสอบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การตรวจสอบโรงงาน กระบวนการผลิต รวมถึงสุขภาพอนามัยภายในโรงงาน หรือการดำเนินการด้านการชดเชยค่าเสียหายแก่ครัวเรือนทุกขั้นตอนเจ้าหน้าที่ร่วมดำเนินการตรวจสอบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของอรุณ รักรธรรม (2537) เรื่องการใช้อำนาจ วิธีการนี้มีผู้ที่มีอำนาจที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไปและสามารถใช้อำนาจบังคับกลุ่มได้ออกคำสั่งชี้ขาดลงไปเพื่อระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่วิธีการดังกล่าวอาจทำให้เกิดปัญหาที่รุนแรงมากกว่าเดิม ถ้าอีกฝ่ายไม่ได้รับความยุติธรรม รวมไปถึงการแก้ปัญหาาร่วมกัน คือ การนำเอากลุ่มที่มีความขัดแย้งกันมารวมกันอภิปราย ถึงปัญหาหรือหัวข้อความขัดแย้งที่เกิดการพิพาทซึ่งกันและกัน ซึ่งปัญหาระหว่างกลุ่มดังกล่าวสามารถที่จะถูกเปลี่ยนให้เกิดการแก้ปัญหาาร่วมกัน หาข้อยุติซึ่งแต่ละฝ่ายเกิดการยอมรับ วิธีการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ว่าราชการจังหวัดเข้าร่วมแก้ไขปัญหาค่าเสียหายนานด้วยตนเองโดยใช้อำนาจทางการปกครองและกฎหมาย จึงทำให้ปัญหาเริ่มที่จะคลี่คลายและเบาบางลง ส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาค่าเสียหายนานให้หมดไป

3. โรงงานได้ก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียเพิ่มเติมปรับปรุงคุณภาพบ่อบำบัดน้ำเสียให้มีคุณภาพและมีความเพียงพอพร้อมการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลควบคุมระบบการบำบัดน้ำเสีย ประเด็นดังกล่าวเจริญชัย เข้มแข็ง (2543) ได้ศึกษาผลประโยชน์ทางเศรษฐศาสตร์จากการใช้เทคโนโลยีที่สะอาด และพบว่าการใช้เทคโนโลยีที่สะอาด โดยใช้กลยุทธ์การสร้างความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อม การสร้างแรงจูงใจกับผู้ส่งวัตถุดิบเพื่อต้องการลดการปนเปื้อนรวมทั้งการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ที่มีมาตรฐานในกำจัดน้ำเสียหลังกระบวนการผลิตพบว่าน้ำเสียมีคุณภาพดีขึ้นและไม่ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียมากขึ้น ส่งผลต่อการประหยัดต้นทุนในการผลิตและคืนผลประโยชน์ให้ชุมชนมากขึ้น

4. จัดซื้อที่ดินบริเวณ รอบ ๆ โรงงานเพื่อป้องกันน้ำเสียแทรกซึมกระทบต่อพื้นที่เกษตรของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอรุณ รักรธรรม (2537) ได้นำเสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งคือการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง โดยพยายามที่จะหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น การประนีประนอมให้กลุ่มที่มีความขัดแย้งและกันเปิดรับแนวคิดหรือยอมรับการตัดสินใจของบุคคลที่เข้ามาไกล่เกลี่ยเพื่อเกิดการประนีประนอม ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นลดลงได้หรือการใช้อำนาจโดย ผู้มีอำนาจที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไปและสามารถใช้อำนาจบังคับกลุ่มได้ออกคำสั่งชี้ขาดลงไปเพื่อแก้ไขปัญหาค่าเสียหายนานและระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เช่น การชดเชยค่าเสียหาย การก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน รวมทั้งการจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมรอบ ๆ โรงงาน เป็นต้น

5. สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่การเกษตร โรงงานจะชดเชยค่าเสียหายโดยคิดเป็นเงินทั้งนี้จะเทียบเท่าราคาผลผลิตตลาดปัจจุบัน
6. สำหรับชุมชนที่ได้รับผลกระทบในเรื่องของบ่อน้ำดื่มที่มีกลิ่นสาบของจิงโรงงาน ดำเนินการแก้ไขโดยการล้างทำความสะอาดบ่อให้
7. รับซื้อผลิตผลของชุมชนแต่มีการผ่านพ่อค้าคนกลางในชุมชน
8. การเปิดรับแรงงานเข้าทำงานในโรงงานจะดำเนินการพิจารณาคนในชุมชนก่อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอนุก นาคะบุตร (2541) ที่ว่าการมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและ ความเอื้ออาทรต่อกันเป็นพลังอันสำคัญที่จะขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้ สิ่งเหล่านี้ที่โรงงานกระทำเป็นบ่งชี้ให้เห็นว่า โรงงานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและพร้อมที่จะร่วมพัฒนาท้องถิ่นไปด้วยกัน
9. ดำเนินการโครงการ โครงการปลูกต้นไม้ยืนต้นบริเวณรอบ ๆ โรงงานเพื่อดูดซับกลิ่นและน้ำเสีย
10. ส่งเสริมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น บริจาคเงินสมทบพัฒนาวัด บริจาคงบประมาณในการแข่งขันกีฬาในหมู่บ้าน ตำบล หรืองานเทศกาลต่าง ๆ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับภารกิจของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอรุณ รัทธธรรม (2537) ได้นำเสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งคือการเพิ่มความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มให้มากขึ้น กล่าวคือการเพิ่มความสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้กลุ่มมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกันมากขึ้น ทำให้ลดข้อสงสัยหรือไม่เกิดการระแวงซึ่งกันและกันการประนีประนอมเปิดรับแนวคิดซึ่งกันและกัน หรือยอมรับการตัดสินใจของบุคคลที่เข้ามาใกล้เคียงเพื่อเกิดการประนีประนอม ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นลดลงได้

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาถึงแนวคิด สาเหตุและการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อลดและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างโรงงานและชุมชนในอนาคตควรดำเนินการดังนี้

1. โรงงานต้องมีระบบการบำบัดน้ำเสียให้มีความเพียงพอ มีการตรวจสอบประสิทธิภาพของบ่อบำบัดที่ใช้บำบัด กำกับดูแลผู้ที่รับผิดชอบในการควบคุมการบำบัดน้ำเสียให้มีการบำบัดให้ถูกต้องและไม่ปล่อยน้ำเสียลงสู่คูคลองสาธารณะของชุมชน
2. เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโรงงานควรจัดซื้อที่ดินบริเวณรอบๆ โรงงานที่มีปัญหาเกิดการกระทบบ่อยครั้ง

3. โรงงานควรส่งเสริมการปลูกฝังในหมู่บ้านชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นกับชุมชนว่าการจัดตั้งโรงงานในพื้นที่ชุมชนนั้นก่อให้เกิดผลประโยชน์กับชุมชน
4. โรงงานควรพิจารณารับผิดชอบต่อผลิตผล(เชิง) ของชุมชนก่อนเป็นลำดับแรกและควรดำเนินการเป็นรายลักษณะอักษร เช่นสัญญาซื้อขาย การประกันราคาผลผลิต
5. โรงงานควรร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
6. โรงงานต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมทั้งการปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันระหว่าง โรงงาน รัฐและชุมชน
7. ควรปลูกต้นไม้ยืนต้นบริเวณรอบ ๆ โรงงาน เพื่อดูดซับกลิ่นและน้ำเสียเพื่อป้องกันการเกิดมลภาวะในอากาศ
8. โครงการปลูกหญ้าแฝกบริเวณคันดินรอบ ๆ โรงงานเพื่อการดูดซับน้ำและป้องกันการพังทลายของดิน
9. เอื้อเพื่อต่อชุมชนทั้งทางด้านการจัดสวัสดิการ การร่วมมือในการรักษาและจัดการด้านสิ่งแวดล้อม
10. เจ้าหน้าที่รัฐต้องดำเนินการและปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่อย่างเคร่งครัด
11. องค์กรส่วนปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเข้ามาตรวจสอบอย่างต่อเนื่องและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเองให้มากกว่านี้